

УДК 336.27

**ВІДНОВЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРІОРИТЕТ ДІЯЛЬНОСТІ
БАНКІВ УКРАЇНИ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД**

Кравченко Таїсія Дмитрівна, старший викладач кафедри «Фінанси і банківська справа», Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет»

Kravchenko Taisiia, a senior teacher of department is «Finances and banking», State higher educational institution «Priazovskyi State Technical University»

T. Kravchenko. Proceeding in crediting as key priority of activity of banks of Ukraine in a post-crisis period.

In the article the basic problems of activation of crediting are examined by the banks of Ukraine in a post-crisis period. The problem of activation of crediting by the banks of Ukraine in a post-crisis period remains unsolved, moreover, taking into account the dynamics of development of these processes in the world banking systems. An objective requirement was therefore formed in deep scientific researches of problems of increase of activity banks efficiency among which the problem of crediting in proceeding occupies an important place. Considering the state of banks capitalization and their resource providing, the author exposed principal reasons of unsatisfactory state of corporate sector and population crediting on credits. In 2014-2016 a system bank crisis which was accompanied by cleaning the bank sector on the basis of scale and detailed verification of the state of banks assets happened in Ukraine. As a result the combined additional requirement is carried out in the capital of banks. At the background resource providing of stabilizing due to internal sources, increase of deposit resources volumes, activation of crediting didn't take place in the banks of Ukraine. The Ukrainian banking system is characterized by the extremely high concentration of credits, which creates substantial risks for banks. There is maximum crediting of corporate sector, here the quality of credits to the large business-groups is far below, than the quality of legal entities credits on the whole. A high interest of unworking credits is one of the key system risks of sector which restrains proceeding in crediting. A problem can be decided only on condition of reasonable determination of credit assets risk. It is necessary to increase the credit quality, to decline high concentrations in a corporate sector and to except the practice of deliveries on the unmarket terms.

Кравченко Т. Д. Відновлення кредитування як ключовий пріоритет діяльності банків України в посткризовий період.

У статті розглядаються основні проблеми активізації кредитування банками України в посткризовий період. Проблема активізації кредитування банками України в посткризовий період залишається невирішеною, тим більше, враховуючи динаміку розвитку цих процесів у світових банківських системах. Тому сформувалася об'єктивна потреба в поглиблених наукових дослідженнях проблем підвищення ефективності діяльності банків, серед яких проблема відновлення кредитування займає важливе місце. Розглянувши стан капіталізації банків, їх фондування, автор розкрив головні причини незадовільного стану кредитування корпоративного сектора і населення за спрямованістю кредитів. У 2014-2016 роках в Україні сталася системна банківська криза, яку супроводжувало очищення банківського сектору на основі масштабної і детальної перевірки стану активів банків. В результаті виявлена сукупна додаткова потреба в капіталі банків і проведена докапіталізація. На тлі стабілізації фондування за рахунок внутрішніх джерел, збільшення об'ємів депозитних ресурсів, активізація кредитування у банках України не відбувається. Українська банківська система характеризується у край високою концентрацією кредитів, яка створює істотні ризики для банків. Спостерігається гранична закредитованість корпоративного сектору, при цьому якість кредитів великим бізнес-групам набагато нижче, ніж якість кредитного портфеля юридичних осіб в цілому. Висока частка непрацюючих кредитів є одним з ключових системних ризиків сектору, який стримує відновлення кредитування. Проблема може бути розв'язана лише за умови обґрунтованого визначення ризику кредитних активів, підвищення їх якості, зниження високих концентрацій в корпоративному секторі і виключення практики видач кредитів на неринкових умовах.

Кравченко Т. Д. Возобновление кредитования как ключевой приоритет деятельности банков Украины в посткризисный период.

В статье рассматриваются основные проблемы активизации кредитования банками Украины в посткризисный период. Проблема активизации кредитования банками Украины в посткризисный период остается нерешенной, тем более, учитывая динамику развития этих процессов в мировых банковских системах. Поэтому сформировалась объективная потребность в углубленных научных исследованиях проблем повышения эффективности деятельности банков, среди которых проблема возобновления

кредитования занимает важное место. Рассмотрев состояние капитализации банков, их фондирования, автор раскрыл основные причины неудовлетворительного состояния кредитования корпоративного сектора и населения по направленности кредитов. В 2014-2016 годах в Украине произошёл системный банковский кризис, который сопровождала очистка банковского сектора на основе масштабной и детальной проверки состояния активов банков. В результате выявлена совокупная дополнительная потребность в капитале банков и проведена докапитализация. На фоне стабилизации фондирования за счет внутренних источников, увеличения объемов депозитных ресурсов, активизация кредитования в банках Украины не происходит. Украинская банковская система характеризуется крайне высокой концентрацией кредитов, которая создает существенные риски для банков. Наблюдается предельная закредитованность корпоративного сектора, при этом качество кредитов большим бизнес-группам намного ниже, чем качество кредитного портфеля юридических лиц в целом. Высокая доля неработающих кредитов является одним из ключевых системных рисков сектора, который сдерживает возобновление кредитования. Проблема может быть решена лишь при условии обоснованного определения риска кредитных активов, повышения их качества, снижения высоких концентраций в корпоративном секторе и исключения практики выдач кредитов на нерыночных условиях.

Постановка проблеми. Відновлення та активізація кредитування банками в Україні у посткризовий період - це ключовий пріоритет їх діяльності. Внаслідок системної банківської кризи 2014-2016 років в Україні відбулося очищення банківського сектору: проведено детальну перевірку стану активів комерційних банків і визнано, що не всі банки правдиво відображують стан активів, занижують якість кредитів і не створюють відповідні резерви. За результатами діагностики 90 банків, на які разом припадало близько третини активів банківської системи до кризи, виведені з ринку. У 2015-2016 роках НБУ завершив найбільш масштабну і детальну перевірку стану активів банків за всю історію незалежної України. Вона закладає фундамент для розвитку добре капіталізованого і ліквідного банківського сектора, який ефективно виконуватиме функції фінансового посередництва. Банківська система України потребує перезавантаження, в ході якого необхідно створити умови та вжити певні заходи щодо відновлення кредитування [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розробки кредитної політики банків завжди привертала увагу економістів, котрі досліджують проблеми підвищення ефективності функціонування банківської сфери [1].

Проблема банківського кредитування висвітлена в роботах таких науковців: Е. Долана, О. Дзюблюка, О. Заруби, С. Ілляшенка, О. Кириченко, І. Лютого, Ю. Масленченкова, М. Пуховкіної, П. Роуза, К. Садвокасової, І. Осадчого та інших. Проте це питання є досить актуальним, що пов'язано зі зміною макроекономічної ситуації в Україні.

Виділення невирішеної проблеми. Проблема активізації кредитування банками України в посткризовий період залишається невирішеною, тим більше з огляду на динаміку розвитку цих процесів у світових банківських системах. Тому на сьогодні сформувався об'єктивна потреба у поглиблених наукових дослідженнях проблем підвищення ефективності діяльності банків, серед яких проблема відновлення кредитування посідає важливе місце.

Мета статті – дослідження передумов відновлення та активізації банківського кредитування в Україні у посткризовий період.

Виклад основного матеріалу. На стан банківського кредитування істотним чином впливають такі фактори, як капіталізація банків, фондування, якість активів, правдивість та прозорість фінансових звітів банків. Діагностикою, яку проводив Національний Банк України у 2015-2016 роках, виявлено додаткову потребу в капіталі державних банків у 20.8 млрд. грн., з яких 6.5 млрд. грн. припадало на 2017 рік. Ці два банки протягом першого кварталу 2017 року було докапіталізовано на 16.6 млрд. грн.

Фондування банківського сектора стає стабільним завдяки поверненню у банки депозитів населення і припливу засобів бізнесу, таким чином фондування банків відбувається переважно за рахунок внутрішніх джерел. Підприємства збільшують залишки на рахунках завдяки поживленню економічної активності і росту прибутків. На

кінець 1 кварталу 2017 року рахунки корпорацій становили 34% зобов'язань фінустанов, вклади домогосподарств – 40%. Депозити населення і бізнесу в ресурсах українських банків зросли. Обсяг ресурсів комерційних банків збільшується. Депозити фізичних та юридичних осіб є основними в складі ресурсів банків і їхня вага залишатиметься значною надалі. Але депозити, як внутрішні джерела фондування, більшістю короткострокові, що створює ризик ліквідності. Низька частка зовнішніх джерел у пасивах банків зменшує їх залежність від ситуації на зовнішніх ринках боргового капіталу[3].

Затяжна економічна криза і низька якість правових інституцій майже повністю зупинили кредитну активність банків в 2014 - 2016 роках. Ключовим пріоритетом банків в середньостроковій перспективі є відновлення кредитування.

В українській банківській системі спостерігається гранично висока концентрація кредитів бізнес-групам, що створює істотні ризики для банків, тому що проблеми окремих фінансово-промислових груп мають суттєвий вплив на ліквідність та платоспроможність усього сектору. (Табл.1).

Отже, кредити корпоративному сектору станом на 01.09.2017 р. становлять 448 030 млн.грн., з них непрацюючі кредити - 253 010 млн.грн., або 56,47%. Вся кредитна заборгованість складає 540475 млн. грн., з яких непрацюючих - 274 933 млн. грн. Таким чином, частка непрацюючих кредитів складає 50,87%.

Таблиця 1 – Обсяги кредитних операцій та частка непрацюючих кредитів

Кредитні операції	Національна валюта	
	01.02.2017	01.09.2017
Кредити корпоративному сектору, млн.грн.	354 253	448 030
непрацюючі кредити, млн.грн.	183 041	253 010
частка непрацюючих кредитів, %	51,67	56,47
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями), млн.грн.	72 458	89 566
непрацюючі кредити, млн.грн.	19 706	20 996
частка непрацюючих кредитів, %	27,20	23,44
Всі кредити, млн.грн.	429 176	540 475
у т.ч. банки:		
з державною часткою	203 566	305 759
іноземних банківських груп	142 757	152 845
з приватним капіталом	57 861	60 234
неплатоспроможні	24 991	21 636
непрацюючі кредити, млн.грн.	202 882	274 933
у т.ч. банки:		
з державною часткою	154 012	217 612
іноземних банківських груп	31 894	35 511
з приватним капіталом	10 024	12 758
неплатоспроможні	6 952	9 052
частка непрацюючих кредитів, %	47,27	50,87
у т.ч. банки:		
з державною часткою,	75,66	71,17
іноземних банківських груп	22,34	23,23
з приватним капіталом	17,32	21,18
неплатоспроможні	27,82	41,84

Найбільш суттєвих збитків через високі концентрації зазнали державні банки. 20 найбільших груп позичальників цих банків, що об'єднують приватні компанії, контрольовані спільними власниками, займають 49% валових корпоративних банківських кредитів. Ці групи позичальників є бізнес-групами зі складною, непрозорою структурою та зі спільним бенефіціаром і активами в кількох галузях. Кредитування

учасників таких груп створює підвищені ризики як для окремих банків, так і для системи, тому що фінансові труднощі в одній галузі призводять до припинення обслуговування боргів усієї групи. У результаті, внаслідок кризи, рівень дефолтів юридичних осіб, що входять до бізнес-груп, виявився вищий, ніж у інших бізнесів. Непрацюючі кредити у 20 найбільших груп позичальників на кінець 1 кварталу 2017 р. становили 75% від кредитної заборгованості, що значно вище від середнього по системі – 57% (рис.1).

Джерело: НБУ

Рис. 1 - Частка непрацюючих кредитів у обсязі корпоративних кредитів, %

Підвищеній концентрації кредитів бізнесовим групам сприяли:

– складність оцінки боргового навантаження бізнес-групи в цілому та зв'язків між позичальниками в її межах ;

– кредитування пов'язаних осіб банками, які входять до тієї ж бізнес-групи, що й позичальники, у тому числі видача кредитів на неринкових умовах. Саме кредитування пов'язаних осіб створює додаткові ризики для системи. (рис.2.).

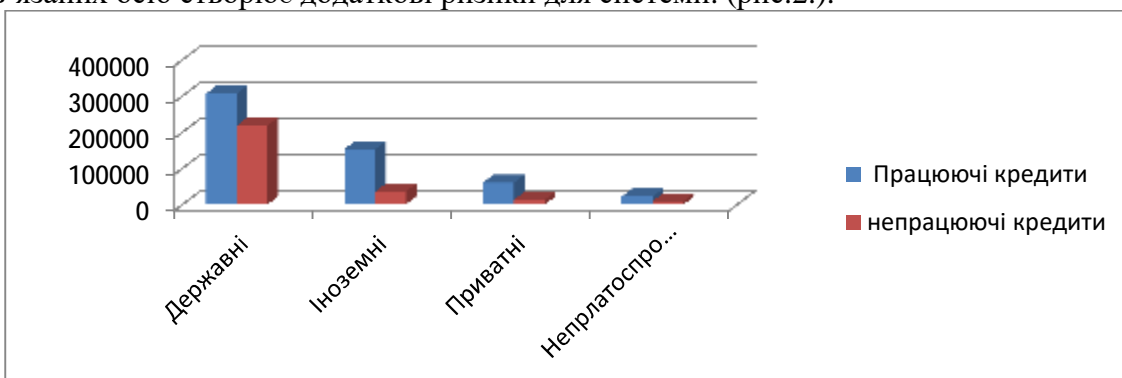

Рис. 2 - Концентрація кредитної заборгованості по групах банків, млн. грн.

Частка десятих найбільших груп приватних позичальників у сукупних кредитах складає 56% одного державного банку та 38% іншого. Якість кредитного портфеля юридичних осіб у цілому вища за якість кредитів великим позичальникам (рис.3).

Рис. 3 – частка непрацюючих кредитів по групах банків, %.

Вирішенню проблеми високих концентрацій кредитів повинні сприяти нові вимоги до розрахунку кредитного ризику, які передбачають врахування сукупних обсягів кредитування компаній, що входять до бізнес-груп під спільним контролем. З 2017 року банки враховують ризики групи, до якої належить позичальник, в цілому, та додатково використовують консолідовану фінансову звітність материнської компанії групи для розрахунку кредитного ризику окремого підприємства. З 2018 року всі позичальники банків із сумою кредиту понад 200 млн. грн. повинні мати фінансову звітність за стандартами МСФЗ, підтверджену аудитором. Впроваджено критерії Базельського комітету щодо розрахунку нормативу максимального кредитного ризику на одного контрагента. Протягом 2017 року сформовано перелік учасників бізнес-груп, що є власниками та/або позичальниками банків, і НБУ здійснює консолідований нагляд за банками з урахуванням фінансового стану та платоспроможності цих груп.

Тенденції кредитування комерційними банками України виглядають наступним чином: в 2017 року відновлено кредитування населення. Тут переважають кредити на поточні потреби та карткові кредити. На протязі двох останніх років спостерігається зростання кількості банків, що нарощують кредитування фізичних осіб у національній валюті. Кількість банків, що активно кредитують населення, представлено на рис. 4.

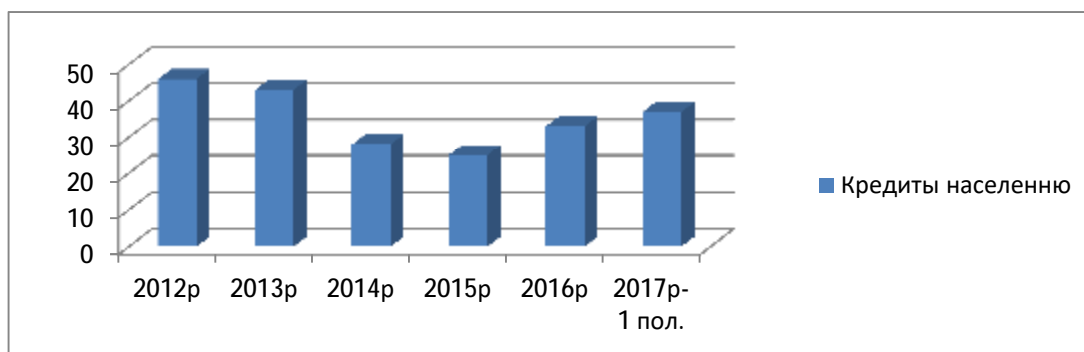

Рис. 4 – Кількість банків, що активно кредитують населення, од.

За результатами опитування про умови кредитування у 2017 році понад 88% банків очікують приросту кредитного портфелю фізичних осіб. Таким чином, майже всі банки заявляють про наміри активніше кредитувати населення.

Споживче кредитування стрімко розвивається, тому що високий потенціал ринку приваблює банки, а також небанківські фінансові установи, такі як кредитні спілки, фінансові компанії, ломбарди тощо, кількість яких за останні роки суттєво збільшилася. Споживчі кредити становлять 59% всіх наданих фізичним особам кредитів. Попит на споживчі кредити стійкий, тому тенденції росту обсягів споживчого кредитування зберігатимуться надалі.

Частка карткових кредитів у кредитуванні під час кризи постійно складала близько 30%. Динаміку карткових кредитів, що складають сьогодні 37% гривневого портфелю, майже одноосібно визначає Приватбанк.

Обсяги іпотечного та автокредитування незначні, що пов'язано з більш значними термінами таких кредитів та браком довгострокових ресурсів. Однак кредитування покупців житла поживається, банки співпрацюють з забудовниками, пропонують пільгові ставки за партнерськими програмами. В цілому банки мають намір надалі збільшувати обсяги житлового кредитування. Основними перешкодами для активнішого розвитку іпотечного кредитування банки вважають дефіцит платоспроможних позичальників, високі відсоткові ставки та юридичні ризики.

Кредитами на купівлю автотранспорту складають 7% гривневого портфелю та мають тенденцію до зростання.

Обсяги корпоративних кредитів майже не змінюються, тому що нове кредитування обмежують старі борги, високі юридичні ризики та повільне відновлення економіки.

Однією з головних причин, що серед іншого стримує відновлення кредитування, є висока частка непрацюючих кредитів. Вони становлять близько 57% кредитного портфеля банків. На протязі першого півріччя 2017 року частка непрацюючих кредитів зменшилась в межах півтора відсоткового пункту. Це свідчить про підвищення якості кредитного портфеля [4].

Поліпшенню стану кредитування банками України повинні сприяти нові правила оцінки розміру кредитного ризику та визнання непрацюючих активів, зокрема кредитів, згідно з Постановою Правління НБУ №351 “Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями”. Цей документ передбачає усунення ряду недоліків, які давали можливість банкам занижувати частину проблемних кредитів і об'єми кредитного ризику по активах. Тобто українська практика оцінки розміру кредитного ризику наближена до міжнародної.

Висновки та пропозиції. Підводячи підсумки аналізу передумов активізації кредитування в банківській системі України, слід зазначити, що у 2014-2016 роках в Україні відбулася системна банківська криза, яку супроводжувало очищення банківського сектору на основі масштабної і детальної перевірки стану активів банків. Виявлено сукупну додаткову потребу в капіталі банків та проведено докапіталізацію. Фондування банківського сектора стає стабільним завдяки поверненню у банки депозитів населення і припливу засобів бізнесу. Внутрішні джерела набирають дедалі більше ваги в фондуванні банків. Банківська система України характеризується високою концентрацією кредитів, що створює істотні ризики для банків. Одним із ключових системних ризиків сектору, що стримує відновлення кредитування, є висока частка непрацюючих кредитів .

Проблема може бути вирішена лише за умови обґрунтованого визначення ризику кредитних активів, підвищення їх якості, зниження високих концентрацій у корпоративному секторі і виключення практики видач кредитів на неринкових умовах. Відновленню кредитування, на наш погляд, повинно сприяти очищення комерційними банками своїх балансів від непрацюючих кредитів шляхом їхньої реструктуризації, стягнення та реалізації застави, списання зарезервованої заборгованості[5].

На наш погляд, для розвитку кредитування та поліпшення ефективності діяльності, банкам України необхідно:

- Зменшити ризик ліквідності, який виникає через короткостроковість внутрішніх джерел фондування, шляхом більш значного диференціювання відсоткових ставок за короткими та довгими депозитами.
- В іпотечному кредитуванні за теперішніх ставок та кон'юнктури ринку банкам треба підвищити вимоги до рівня доходів позичальників та розміру першого внеску при купівлі ними житла тому, що основними слабкими місцями, пов'язаними із кредитними продуктами, є нерозвинені механізми управління ризиками в споживчому кредитуванні.
- Поліпшити регулювання діяльності небанківських фінансово-кредитних установ на ринку споживчого кредитування з метою підвищення привабливості кредитування населення саме банками, де більш значна ступінь захищеності позичальника від кредитних ризиків.
- Поліпшити рівень корпоративного кредитування на нових умовах оцінки ризику.

Список використаних джерел:

1. Владичин У. В. Банківське кредитування. Навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. – К.: Атіка, 2008. – 583 с.
2. Вовчак, О. Д. Кредит і банківська справа. Підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 564с.
3. Офіційний веб-сайт НБУ// Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
4. Положення Національного банку України «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» № 351– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>;
5. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2010. – № 8. – С. 26–32.

References (BSI):

1. Vladichin U.V.Bankivske kredituvannya. Navchalniy posibnik /Za red.d.e.n.,prof.S.K.Reverchuka/ - K.: Atika, 2008. – 583 s.
2. Vovchak O.D. Kredit i bankivska sprava. Pidruchnik / O.D.Vovchak , N.M.Rushishin, T.Y.Andreikiv. - K. : Snannya, 2008. – 564s.
3. Ofiziyiny veb-sait NBU//Rezhim dostupu: <http://www.bank.gov.ua>
4. Polozhennya NBU “Polozhennya pro viznachennya bankami Ukraini pozmiru kreditnogo riziku za aktivnimi bankivskimi operaziyami” №351-[Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Kartcheva G. Osnovni problemy rozvitku bankivskoi sistemy Ukraini v postkrizovij period ta shlyahi ih virishennya / G. Kartcheva //Visnik NBU.-2010.- №8.- s.26-32

Keywords: jars; bank crisis; bank crediting; capitalization; resource providing; quality of assets; credit risk; default; concentration; solvency.

Ключові слова: банки; банківська криза; банківське кредитування; капіталізація; фондування; якість активів; кредитний ризик; дефолт; концентрація; платоспроможність.

Ключевые слова: банки; банковский кризис; банковское кредитование; капитализация; фондирование; качество активов; кредитный риск; дефолт; концентрация; платежеспособность.

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/3972251>